

Amtmand Grev Brockenhuus-Schack.

(Smaa Bidrag til en Karakteristik).

Af

J. P. Kristensen-Randers.

Den gamle Greves Standbillede paa Raadhuspladsen i Svendborg giver paalidelig Oplysning om hans ydre Skikkelse. Nøjagtig som han staar der, saa hans samtidige ham tit, naar han færdedes ude, og saaledes var han at se d. 12. Juni 1904, da Standbilledet blev afsløret ved en Fest, hvor han var Hædersgæsten i Kredsen af mange Tusinde taknemlige Medborgere.

Vi nulevende og mange skiftende Slægter efter os vil ogsaa nemt kunne faa Rede paa adskillige Hovedpunkter i hans Levnedsløb. I biografiske Leksika kommer der længe til at staa omtrent følgende:

»*Brockenhuus-Schack, Ludvig Frederik Henrik, Greve*, født 11. August 1825 paa Giesegaard, blev Student 1845 fra Sorø, 1851 juridisk Kandidat, tog 1852 den saakaldte slesvigske Eksamen i Flensborg, blev samme Aar konstitueret Herredsfoged i Husby og Ny Herreder, 1853 Herredsfoged i Eckernførde, 1860 Amtmand i Tønder og Løgumkloster Amter, afsat i Marts 1864 af den prøjsiske Kommissær, 1867 Amtmand i Svendborg Amt, fra hvilket Embede han tog sin Afsked ved Udgangen af Marts 1905. I Svendborg By

Amtmand Grev Brockenhuus-Schack.

og Amtsraadkredsen havde han en Mængde Tillidsposter. Fra 1887 til 1892 var han Folketingsmand for Ærøkredsen. Han hædredes i sin Embedstid med Storkorset og fik, efter at han havde nedlagt sin Amtmandspost, Titelen Geheimekonferensraad. Svendborg By gjorde ham til sin Æresborger, og om en endnu mere usædvanlig Hædersbevisning taler en Indskrift paa Fodstykket til hans Statue paa Raadhuspladsen i Svendborg: »Rejst af samtlige Kommuner i Svendborg Amt i Anledning af Grevens 50aarige Embedsjubilæum d. 12. Juni 1903 og 36aarige Amtmandsgerning i Svendborg Amt«. 1854 blev han gift med en Datter af Grev Adam Vilhelm Moltke paa Bregentved og levede med hende i et lykkeligt Ægteskab til hendes Død 1889. Han overlevede hende i næsten 17 Aar. Under et Besøg paa Spanager (Sjælland) sov han ganske stille hen den 13. Oktober 1906, over 81 Aar gammel«.

Det er ærefuldt at blive afbildet i Bronze og at faa Plads i den skrevne og trykte Historie, men at leve et virksomt Liv i kommende Slægter i »Eftermælets de lyse Klæder«, det er dog langt større. »Svendborg Amts historiske Samfund« vil gerne bidrage til, at Mindet om Amtmand, Grev Brockenhuus-Schack kan holde sig fyldigt og friskt i de Egne, som han elskede saa højt og virkede i saa længe.

Tirsdag den 7. Marts 1905 hvilede der en vemodig Stemning over Svendborg Amtsraads Møde fra først til sidst. Det var sidste Gang, den gamle Greve skulde lede Raadets Forhandlinger. Inden der blev taget fat paa Dagsordenen, holdt han en lille Afskedstale, hvis første Del lød saaledes:

»Det er i Dag sidste Gang, at jeg har den Glæde at lede Forhandlingerne i Svendborg Amtsraads Møder,

og jeg vil i den Anledning sige nogle Ord. Grunden til, at jeg har ansøgt Hs. Majestæt Kongen om Afskedigelse fra mit Embede som Amtmand for Svendborg Amt, er ingenlunde den, at jeg har tabt Interessen for mit Embede og for Svendborg Amt; tværtimod, saa længe det bliver mig forundt at leve, vil jeg bevare Interessen for Svendborg Amt, til hvilket jeg i saa mange Aar har været knyttet. Grunden er alene den, at mit Helbred har været mindre godt i de sidste Aar, og at jeg derfor ikke har kunnet færdes saa meget omkring i Amtet og med Amtets Beboere, som jeg har anset for nødvendigt, ligesom ogsaa Arbejdet er faldet mig noget besværligt.

Blandt de mange Forretninger, jeg har haft, er der ingen, der har været mig saa kær som Forhandlingerne med Amtsraadet og i det hele taget med de kommunale Autoriteter, og det har været mig en Glæde, naar jeg har kunnet yde et Bidrag til at fremme Amtets Vel.«

I Slutningen af Talen fremhævede Greven den Hjælp, som Amtsraadets Medlemmer havde ydet ham ved Udførelsen af de ham paahvilende Pligter.

Brockenhuus-Schack var ikke, hvad man sædvanlig kalder en veltalende Mand; men han talte vel: jævnt, sandt og saaledes, at det, der skulde siges — og ikke noget andet — blev sagt. Det var tit interessant at lægge Mærke til hans Gentagelser af indledende Ord; han vilde hellere stamme paa en Ting end gaa videre, før det rette Udtryk for Tingen var fundet. Et Eksempel blandt de mange skal staa her: Han sagde ved en vis Lejlighed:

»Man tør vel nok—« saa brød han af, idet Munden var i Færd med at forme Ordet »*paastaa*«. Han gentog: »Man tør vel nok—,« og saa antydede en let

Hvislelyd Ordet »sige«; men det blev ikke udtalt. Endelig fandt han Udtrykket, han turde staa ved. »Man tør vel nok *formode*, at o. s. v.; men ud over en Formodning, kan man ikke komme.«

Naar man véd, hvor nøje Greven vejede Udtrykkene i sin kunstløse Tale, lægger man Mærke til den fremtrædende Plads, det *pligtmæssige* fik i hans Afskedsord.

En af hans Venner har sagt, at det faldt Brockenhuus-Schack saa let at gøre sin Pligt, at der vist ikke var synderlig Mening i at rose ham som Pligtmandneske. Der har dog nok ligget en Del Selvoptugtelse til Grund for den nøjeregnende Pligtudøvelse, han lagde for Dagen.

Han tog gerne med hen til Steder, hvor en urede Vej- eller Stisag gjorde et Amtsraadsudvalgs Nær-værelse nødvendig. Det har hændt nogle Gange ved en saadan Lejlighed, at der var en temmelig lang Strækning at gennemvandre i fælt Føre og daarligt Vejr, og to Gange i hvert Fald paa Grevens gamle Dage skete det, at en tilstedeværende sagde: »Vi har vist ikke nødig at gaa længere; her fra kan vi se til Enden af Vejen«, og at Amtmanden elskværdigt og uden Spor af Spydighed sagde: »Nej, det er jo ikke nødvendigt, at alle gaar med; men jeg synes jo nok, at jeg vil se hele Vejen, da jeg er kommen her ud.« Saa gik han frejdig videre, og lidt fløv gik den »trætte« med.

Den mangeaarige dygtige Amtsraadssekretær *Fries*, som døde 1901, blev i et af sine sidste Leveaar af Sygdom hindret i at faa Regnskabet over Amtsrepartitionsfondens Indtægter og Udgifter færdigt til rette Tid; den gamle Amtmand var næsten helt utrøstelig derover. Til et af Amtsraadets Medlemmer,

som besøgte ham, ytrede han: »Jeg er meget be-
drøvet over, at Regnskabet ikke er i Orden endnu,
og at der ingen Udsigt er til, at det bliver færdigt i
den allernærmeste Tid. Jeg kan ikke lade være med
at tænke, at jeg vist burde bede om min Afsked nu.«
Amtsraadsmedlemmet søgte at trøste efter bedste Evne;
men Grevens sidste Ord om denne Sag var: »Ja, det
kan De jo nok sige; men De maa tro, at dette her
er mig meget pinligt.«

Det kan ikke undre nogen, at en saa gammel
Mand som Grev Brockenhuus-Schack ikke saa' paa
de nye Skattelove af 15. Maj 1903 som en sær-
lig glædelig Tilskikkelse. Des mere beundringsværdig
er den Iver, hvormed han arbejdede sig ind i dem.
To Vidnesbyrd om denne Iver fortjener at nævnes:

I et Cirkulære af 17. Maj 1904 forlangte Inden-
rigsministeriet Oplysninger om, hvorvidt det maatte
være ønskeligt, at der foretoges Ændringer i den af
Amtsraadet udfærdigede Skattevedtægt for Kommunerne
i Amtsrads-kredsen eller muligvis i Lov af 15.
Maj 1903 om Ændringer i og Tillæg til de nugæl-
dende Regler for den kommunale Beskatning m. v.
Amtmanden lod, som Følge af dette Cirkulære, ind-
hente Erklæringer fra de 71 Sogneraad, som findes
i Svendborg Amtsrads-kreds, og alle disse Erklærin-
ger blev fremlagte i Amtsrads-mødet d. 6. Sept. 1904.
Amtmanden havde i høj Grad lettet Raadets Med-
lemmer Arbejdet med disse Erklæringer. Forud for
Mødet omsendte han til dem en mønsterværdig ordnet
Oversigt over alle disse Erklæringers Indhold. Under
et Skemahoved med 6 Rubrikker er der paa 8¹/₃ Helark-
side i et sammensyet Hæfte gjort Rede for Hovedpunk-
terne i Sogneraadens Skrivelser. Skemahovedets Skrift er

ikke Amtmandens; men alt det øvrige er skrevet med hans karakteristiske Haandskrift. Med Hæftet fulgte en Oversigt over Sogneraadens Ønsker og Oplysninger over Skatteklageres Tal i 1903 og 1904—5. Den første fylder 2¹/₂ Helarksside, og de sidste omtrent en hel Side af samme Størrelse, alt skrevet med Grevens egen Haand.

En Dag, sidst paa Aaret 1904 eller først paa Aaret 1905, skulde Overskatteraadet holde Møde paa Grevens Bopæl Kl. 10 Formiddag. Kort efter at han den Morgen var staaet op, blev han overfalden af Svimmelhed og Kvalme, saa han atter maatte gaa til Sengs. De øvrige Medlemmer og Overskatteraadets Medhjælper maatte da arbejde paa egen Haand og gennemgik en Del af de indkomne Sager. Men henvend Kl. 1 stod Greven op, gik med megen Møje ind i sin Dagligstue og lod sende Bud, at nu ønskede han at høre, hvad der var gjort ved Skatteklagerne. Vi gik nu ind til ham; han saa' meget daarlig ud, befandt sig øjensynlig ilde og kunde ikke gaa uden Støtte; men han slap os ikke, inden han havde faaet fuldstændig Oplysning om vor Mening om de gennemgaaede Sager og faaet fremsat sine egne Tanker om dem.

Da Bladene bragte Meddelelse om, at Greven havde indgivet sin Ansøgning om Afsked, besøgte et Amdsraadsmedlem ham og ytrede: »Jeg havde gerne set, at De havde holdt ud nogle Aar endnu.« Dertil svarede den gamle Amtmand: »Nej, nu er det paa Tide, jeg gaar; hidtil har jeg vel ikke forsømt noget større; men i det sidste Aar har jeg dog et Par Gange ladet være med at køre ud til Forretninger, fordi Vejret var mindre godt, men ikke værre, end at det ikke vilde have holdt mig tilbage i tidligere

Aar, og naar man først begynder at tænke mere paa sig selv end paa de Sager, der kalder, saa bør man gaa af. Ja, det mener jeg.»

Saaledes taler en pligtopfyldende Mand.

Denne Udtalelse falder godt sammen med Afskedstalens Ord om, at han gik, fordi hans Helbred hindrede ham i at færdes saa meget i Amtet og med Amtets Beboere, som han havde anset for nødvendigt. Her faldt sikkert hans Pligt og hans Lyst sammen. Ved Festen i Kristiansminde d. 12. Juni 1904 udtalte Højskolelærer *P. Thomsen*, Ryslinge, paa Landkommunernes Vegne de smukke og sande Ord: »De holder af Mennesker, Hr. Greve; paa Deres Kontor raader ingen bureaukratisk Tone. De møder den indtrædende med Venlighed, og det samme gør Deres Hjælpere; thi som Herren er, følger hans Svende.«

Et Amtsraadsmedlem fortæller et Træk, der paa en Gang vidner om Grevens Lyst til at færdes blandt Folk og om, at han fandt det rigtigt at tage meget ud til Mennesker, der havde forelagt Amtsraadet Sager.

Tre Mænd, fra hvis Bopæle der kun gik en privat Sti til Skole- og Kirkebyen, havde bedt deres Sogneraad om at faa en ny, noget kortere Sti, anlagt for Kommunens Regning og optaget paa Regulativet over offentlige Gangstier. De fik Afslag og klagede saa til Amtsraadet. Amtmanden og et Medlem af Raadet skulde som Udvalg tage ud og tale med de paagældende. En Formiddag mødtes de med de tre Klagere. Vi vil kalde dem Anders Andersen (Brandfoged), Bertel Brandt og Carl Carlsen; de er alle gamle eller midaldrende Mænd. Greven henvender sig først til Carl Carlsen: »Lad os nu høre, hvorfor De saa meget ønsker den Sti. Har De skolesøgende

Børn?« »Nej, Hr. Greve, jeg har aldrig haft nogen Børn.« »Saa maa De have haft en anden Grund til at underskrive Klagen.« »Nej, jeg kan jo godt sige Greven det, som det er: Vi tre Mænd, som bor her ude, har altid kommet saa godt ud af det med hinanden og aldrig været bange for at gøre hinanden en Tjeneste, og da saa Brandfogden kom med disse hersens Papirer om Stien og vilde have mig til at skrive under, saa vilde jeg jo da ikke gøre ham ked af det ved at sige Nej!« Greven: »Men kan De ikke nok forstaa, at Deres Underskrift, efter den Forklaring, ikke er meget værd?« »Jo, jeg kan jo nok tænke mig, at den ikke vejer det meste af en hel Del.« »Naa, maa vi saa høre, Bertel Brandt, hvad De har at sige. Har De nogen skolesøgende Børn?« »Ja, jeg har en Søn.« »Hvor gammel er han?« »13½ Aar!« »Har De ingen andre Børn?« »Nej!« »Men Herregud da; selv om nu N. N. (Amtsraadsmedlemmet) og jeg vilde anbefale Deres Sag til Amtsraadet, og Amtsraadet saa sagde, De skulde have den ønskede Sti, den kunde da ikke komme Deres Søn til Gavn.« »Nej; men jeg har nu ogsaa nærmest skrevet under af samme Aarsag som Carl Carlsen.« Greven vendte sig da til Brandfogden: »Naa, det er altsaa Dem, der er mest interesseret i Sagen. Har De nogen Børn?« »Ja, jeg har en Søn.« »Hvor gammel er han?« »Han er noget over de tredive.« »Er han gift?« »Nej, han er ikke.« »Men forlovet maaske?« »Nej, det er han desværre heller ikke; men vi skulde da haabe, at han vil blive gift engang, og saa er det jo Meningen, han skal have Gaarden her efter os, og saa vilde vi jo da tænke os, at der kommer Børn, og jeg vilde gerne gøre det saa godt for dem, der kommer efter mig her, som jeg kan, og derfor vilde

jeg have Stien. De maa nu da ogsaa tro, Hr. Greve, det er ikke saa godt, naar der ligger Sne paa vor gamle Sti, og vi tre her ude er ene om at skaffe den væk.« »Ja, ja, min gode Brandfoged! Havde De nu egentlig tænkt Dem, at Amtsraadet kunde finde paa at paalægge Sogneraadet at lave en ny Sti af Hensyn til Børn, der ikke er komne til Verden endnu? Da sagde Brandfogden med meget Lune: »Jeg tænkte, om ikke Amtsraadet, der har saa mange Sager for paa én Dag, kunde lade en saadan bitte Sag smutte igennem, ligesom uforvarende!« »Nej, det sker nu ikke i Svendborg Amtsraaad.«

Saa kørte Udvalget bort i Grevens gode Landauer. Paa Hjemvejen siger Amtsraadsmedlemmet: »Ærgrer det Dem nu ikke, Hr. Greve, at have spildt en halv Dag paa saadant noget Smaaavrøvl?« »Nej, det synes jeg aldeles ikke, der er nogen Grund til; jeg mener, at alle Steder, hvor personlig Nærværelse kan klare mere end Skriverier, der bør Amtmanden møde. Hvis nu Amtsraadet i denne Sag ikke havde gjort andet end sige: »Afvistes!« saa havde de Folk syntes, vi havde behandlet dem ligegyldigt, og om 3 Aar var de atter komne med Klage. Nu er Sagen ude af Verden paa en god Maade. Jeg tror nok, at alle 3 mente, at vi havde behandlet dem ordentlig; og saa var det nogle morsomme Folk at tale med. Synes De ikke?«

Da Sløret d. 12. Juni 1904 var faldet fra Grevens Broncestatue paa Raadhuspladsen i Svendborg, holdt han en lille Tale, hvori han blandt andet sagde: »Det har altid været mit højeste Ønske at kunne være retfærdig, at behandle alle lige, hvad enten de var i høje eller lave Stillinger, hvad enten de var rige eller fattige. Men skønt jeg saa inderlig har

ønsket at være retfærdig og har bestræbt mig for at være det, har det jo ikke kunnet være andet, end at jeg mangan Gang har maattet være i Tvivl om, hvorvidt det lykkedes mig.«

Hans Retsindighed, hans Trang til at gøre Ret og Skel til alle Sider, er almindelig kendt, og der foreligger mange Vidnesbyrd om den.

De fattige fandt en god Ven i ham, naar de mente sig forurettede og kom til ham med deres Klager. Han gav sig altid god Tid til at høre paa dem, og han var paa Forhaand tilbøjelig til at holde med dem, for tilbøjelig kunde et Sogneraad nu og da finde. Efter et Møde, som havde drejet sig om noget helt andet end Understøttelsessager, sagde en Sogneraadsformand: »Kan Greven huske N. N., som for nogen Tid var ude hos Dem for at klage over sin Alderdomsunderstøttelse?« »Jo, ham husker jeg nok; det var ham, som skulde have 40 Kr. til.« »Ja, det er nu efter min Mening lovlig rigeligt.« »Naa ja, det er ikke let at gøre alle til Pas; skulde De selv have haft dem, tror jeg, De havde fundet dette Tillæg rimeligt. Jeg fik Indtryk af, at det var en ordentlig Mand, som gerne vilde holde sit Hjem pænt.« »Ja saamænd! men baade han og Konen, Hr. Greve, har ligesom altid været lidt store paa det.« »Herregud! det er da ikke værdt at klage for meget over *det*. Det er godt, at Folk har Æresfølelse og holder paa sig selv.«

Forholdsregler, der kunde yde fattige Hjem Støtte under uforskyldte Vanskeligheder, som Sygdom, havde Grev Brockenhuus-Schack megen Sans for; men han holdt nok af, at man gik forsigtigt prøvende til Værks. Den 29. Sept. 1885 vedtog Svendborg Amtsraad med 7 Stemmer mod 2 (M. Pedersen og P. Hansen), »at

fra 1. April 1886 at regne kan uformuende Husmænd, Indsiddere og dermed ligestillede Personer fra Svendborg Amtsrads-kreds indlægges paa Rudkøbing Sygehus, Svendborg Epidemihospital, Ringe Sygehus og Nyborg Sygehus for en Betaling af 25 Øre daglig.« De to Medlemmer stemte for helt fri Indlæggelse. Saa langt gik Greven altsaa ikke denne Gang. Men faa Aar efter slog han med Glæde Følge, da Amtsradet gik videre paa den indslaaede Vej. I Forhandlingerne for d. 28. April 1897 læses:

84. Amtsradsmedlemmerne Greve Ahlefeldt-Laurvig-Bille og N. Hansen har paa given Anledning indgivet Forslag til de Betingelser, under hvilke der kan indrømmes Husmænd, Indsiddere og andre uformuende Personer fri Kur paa Amtets Sygehuse. — Amtsradet bifaldt Forslaget, der lyder saaledes: »Uformuende Husmænd, Indsiddere, mindre Haandværkere og Personer, der lever under samme økonomiske Vilkaar som den arbejdende Klasse paa Landet, dog ikke Tjenestefolk eller Personer, der arbejder som Svende eller Lærlinge hos Haandværkere, Fabrikanter eller Handlende, kan indlægges til fri Kur paa Amtets Sygehuse, naar de fra Sogneraadet i deres Opholdskommune tilvejebringer Attest om:

- 1) at de er forsørgelsesberettigede og har fast Ophold i en af Amtets Landkommuner;
- 2) at de eller deres Forsørgere er uformuende eller kun med stor Vanskelighed kan betale Kuren paa Sygehuset;
- 3) at de ikke i det sidste Aar har nydt nogen Fattighjælp.

Den fri Kur, der gives de ovennævnte Personer, omfatter ogsaa deres Børn under 18 Aar, med-

mindre disse staa i fast Tjenesteforhold eller arbejder som Svend eller Lærling hos en Haandværker, Handlende eller Fabrikant. Patienter, der lider af Sindssygdom, Epilepsi, Dilerium tremens og uhelbredelige Sygdomme, kan ikke indlægges til fri Kur, og den fri Behandling kan ikke uden Amtsraadets specielle Samtykke udstrækkes udover 2 Maaneder«.

De hjemløse Børn tænkte han meget paa, og Plejhjemsforeningen fandt straks varm Forstaaelse hos ham. I Amtsraadet talte han ivrigt for, at dette skulde tilstaa Amtets Plejhjemsforening en smuk aarlig Understøttelse. I Sommeren 1896 kom et af Plejhjemsforeningens Styrelsesmedlemmer til ham og bad ham tale for Sagen ved et offentligt Møde i Svendborg sammen med Højskoleforstander *Ludvig Schrøder* fra Askov. Han havde Betæneligheder og sagde blandt andet: »Saadan en gammel udmærket Taler er det vist ikke værd, jeg taler sammen med.« Men da han var bleven bearbejdet en lille Tid, endte han med at sige: »De har jo Ret; det kommer jo egentlig ikke Sagen ved, om den ene ikke taler nær saa godt som den anden. Tror De, jeg kan bidrage til Plejhjemssagens Fremgang, skal jeg gerne møde«, og han mødte.

Overfor Højskolerne og de grundtvigske Friskoler i Amtet stillede Greven sig meget velvilligt. Mere end en Gang udtalte han med stor Styrke — ud fra sin levende Retfærdighedssans: »Naar saa stort et Tal af Befolkningen her synes om disse Skoler og gerne vil have deres Børn paa dem, og naar vi støtter andre Skolearter, som en anden Del af Befolkningen synes om, saa maa vi virkelig ogsaa støtte dem.« Hans Frisind og Fordomsfrihed overfor Højskolerne kom

smukt for Dagen 1876, da der fra Skoledirektionernes Side fremsattes Forslag om, at ingen andre af disse Skoler i Svendborg Amt kunde faa Tilskud af Amtskolefonden end de, der var anbefalede af de paa-gældende Distriktsprovster. Amtmanden udtalte da, at han fandt det besynderligt, at man vilde kræve et særligt Tilsyn, efter at man nu i saa mange Aar havde bevilget Tilskud uden at kræve slige Vidnesbyrd. Enhver, der vilde, havde jo Adgang til at overvære Undervisningen i disse Skoler og kunde derigennem gøre sig bekendt med dem (se Jørgen Nielsen: Anders Tange. S. 353—354).

Paa Grund af den saakaldte Riffelbevægelse blev der af Svendborg Amts Skoleraad den 29. Juni 1885 med 6 Stemmer mod 5 nægtet det sædvanlige Tilskud af Skolefonden til Amtets 3 Højskoler. Amtmandens Stemme var blandt de 6; men det er vitterligt, at det pinte ham meget, at ulykkelige politiske Forhold førte til sligt. Efter faa Aars Forløb ophørte Kampen om denne Sag, for en stor Del ved Brockenhuus-Schacks mildnende og forsonlige Optræden. Det sidste større Slag stod i Skoleraadet den 2. Juli 1889 og gjaldt Tilskudet til Vejstrup Højskole. Den Dag udtalte han sig saaledes: »Vi bør i disse Sager optræde med en vis Varsomhed og Moderation. Til dette Raad kommer Andragender fra mange Skoler, hvoraf de allerfleste ledes af Højres Mænd, og de faar alle Tilskud. Fra Venstre kommer derimod kun 3 Andragender. Dette bør vi huske. Det opfordrer os til at optræde fordrageligt og rimeligt, og gør vi ikke det, saa gaar vort Samarbejde i Stykker. Hvad særligt den foreliggende Sag angaar, gik det jo meget godt, indtil Riffelbevægelsen kom. Men da det viste sig, at Højskoleforstanderne ikke mere havde med

den Bevægelse at gøre, fik Skolerne atter Tilskud. For Vejstrups Højskoles Vedkommende er der endnu det at bemærke, at Jens Lund er Skattenægter. Det kan jeg under de givne Forhold ikke tillægge nogen saa stor Betydning. Jeg betragter det — praktisk set — kun som et Knips i Lommen; og naar det kan more ham at lade sig pante, saa kan det ikke afficere mig. Jeg kender forøvrigt ikke bestemt hans Grunde, de kan jo være forskellige. Men her i Amtet findes megen Sympati for Højskolerne, ogsaa for Jens Lunds, det maa vi ikke glemme, og da der ikke foreligger noget, som forandrer Stillingen fra i Fjor, saa vil jeg atter stemme for, at vi giver Skolen et Tilskud af 500 Kr.«

En Mand med Brockenhuus-Schacks store Evne til at omgaas Mennesker og med hans Følelse for Ret og Billighed egnede sig naturligvis ypperligt som Fredsstifter. Et Ord, man tit hørte om ham, var dette: »Han er et født Mæglingstalant.« Baade i Amdtsraadet og andet Steds har dette Talent vundet mange Sejre, og dem nød han med en ligefrem barnlig Glæde. Han vaagede altid nøje over, at alle Standpunkter kom fyldigt til Orde, og som Regel først, naar dette var sket, begyndte han at gøre sin Indflydelse gældende. Hans Overtalelsesevne var stor og uskyldige Smaakneb tog han undertiden til Hjælp. Naar han sagde til den Mand, der i det foreliggende Tilfælde særlig stod i Vejen for en Overenskomst: »Dem kender jeg slet ikke fra den Side; det er mig aldeles uforstaaeligt, at De skal være Aarsag i, at Striden ikke bliver bilagt«, saa var hans Forbauselse vist ikke altid indvortes sikker, men den gjorde som oftest god Virkning. Naar han tog bort efter et afsluttet Forlig, har sikkert mere end én stridbar tænkt:

»Det var dog skammeligt, at du bøjede dig; men den Gamle er ikke let at staa for.«

Adskillige vil mindes hans store Glæde, da han havde faaet bragt Overenskomst i Stand i en ret mærkelig Sag. Om denne tør nogle Linier være paa sin Plads her.

I Sydfyn er det største danske Guldfund gjort: 3 vægtige Halsringe og henved 50 mindre Stykker af Guld til en samlet Værdi af 7001 Kr.

Om Fundet staar der i *Sophus Müllers*: »Nationalmusæet hundrede Aar efter Grundlæggelsen«, S. 82: »Der blev pløjet paa Broholms Hovmark i April 1833. Ved én af Plovene kørte en Dreng Hestene, medens en Karl førte Ploven. De var begge i Tjeneste hos hovpligtige Bønder. Ploven stødte da mod en af Halsringene, og ved den paafølgende Omgang kom de to andre store Ringe frem. De vakte jo Opmærksomhed — paa den kongelige Mønt blev de senere ansat til en Værdi af 5180 Kr. —, og Ladefogden gik hjem paa Gaarden med dem til Besidderinden, Enkefru Sehested; straks derefter kom Fruen til Stede paa Marken og lod foretage en Eftersøgning, hvorved alt det øvrige blev fundet.«

I samme Sogn, som Broholm hører under: *Gudme*, blev der i Foraaret 1902 gjort et nyt Guldfund. En Tjenestedreng var ude at harve med en Sæddækker og kom kørende med denne op mod Enden af Marken, hvor Husbonden og en Nabo stod; de saa', at Harven slæbte, og Husbonden sagde til Drengen, at han skulde lette den. Han og Naboen hjalp nu hinanden med at lette Harven. Husbonden saa, at der hang noget paa Tænderne af den Harvedel, som Drengen lettede, og sagde, at han skulde tage det af, hvad Drengen gjorde, idet han udbrød: »Hvad er

dette?» Husbonden saa noget skinne og sagde: »Det er Guld.«

Da han havde haft det i Hænderne lidt, gav han det til sin Nabo, for at han skulde vadske det af i en nærliggende Mergelgrav. Saa rejste Husbonden ind til Nationalmusæet med det; thi det var et helt Bundt svære Guldringe, en af Størrelse som en Armering og 5 andre ophængte paa den; Værdien var 1210 Kr. Der rejste sig, som saa tit ved lignende Lejligheder, Strid om Fordelingen af Pengene. Forskellige Myndigheder, som fik med Sagen at gøre, havde ulige Opfattelse af, hvorledes der burde deles, og et Forsøg paa at faa Forlig mellem Parterne var bristet.

Der blev da af Nationalmusæet gjort Henstilling til Amtmand, Grev Brockenhuus-Schack om »godhedsfuldt paa Grundlag af det foreliggende at søge at ordne et retsgyldigt Forlig mellem Parterne overensstemmende med Ret og Billighed«.

Den 5. Juli 1902 mødte de paagældende og den umyndige Drengs Fader hos Greven. Denne havde væbnet sig med et Stykke hvidt Papir, paa hvilket han med egen Haand havde skrevet:

Pl. 7. August 1752.

Saa bevilges der til Opmuntring for de Under-saatter, som noget *opdage*, at *hvo som finder gamle Mønter og andet* — derfor af Kongens Kasse nyde efter dets Værd fuldk. Betaling. —

Kanc. Skr. 3. Juli 1845 — ikke Ejer, men Finder.

Under den Afhøring, som nu fandt Sted, gjorde alle 3 Fordring paa at være delagtige i Fundet, idet de havde set det paa samme Tid.

Paa Grundlag af denne Fordring og dens Begrundelse og af Bestemmelserne paa Grevens hvide Papir kom der snart et Forlig i Stand. De 1210 Kr. deltes lige mellem Husbonden og Drengen; men den første skulde give Naboen en Kvie til Værdi 140 Kr., som han straks paa Marken havde lovet ham i sin Glæde over Fundet, og dertil 10 Kr., og af Drengen skulde Naboen have 60 Kr.

Nogle Dage efter at dette Forlig var indgaaet, traf et Amsraadsmedlem Greven. Denne omtalte Sagen og sagde meget oprømt: »Jeg tror nok, at det var en retfærdig Maade, det blev ordnet paa, og saa er det rart, naar man kan fri Folk fra en Proces.«

Brockenhuus-Schack var en god dansk Mand. En Sommerdag midt i 90erne fik jeg et stærkt Indtryk af hans varme Følelse for Fædrelandet. — Han kom kørende for at tage mig med til et Udvalgs møde i Faaborg. Han var forstemt og talte i Begyndelsen kun lidt. Da vi kom saa langt frem, at vi kunde se Als, saa' han nogle Sekunder over mod denne herlige Ø og spurgte saa: »Har De læst »En Brevveksling mellem Andræ og Krieger under Londonnerkonferencen 1864?« Jeg maatte sige Nej. »Jeg læste den i Søndags«, fortsatte han, »og kan ikke slippe for at tænke paa 1864. Man bliver ganske tungsindig af at læse disse Breve. Man kan jo ikke lade være med at tænke: »Havde vi handlet klogt i London 1864, saa havde vi haft det danske Sønderjylland endnu.«

Ved Afsløringsfesten den 12. Juni 1904 bragte Sogneraadsforeningens Formand, P. Thomsen fra Ryslinge, Greven en Tak for hans jævne, danske Færd i de snart 40 Aar, han havde været Amtmand her. Derefter tilføjede han: »Ikke blot for disse 40 Aar skal der lyde en Tak, men ogsaa for de Aar, der gik

forud for Ulykkesaaret 1864. Greven stod da som Embedsmand paa en uhyre vanskelig Plads og vandt ved sin Retsindighed og Humanitet ikke alene de Danskes Tillid, men ogsaa Modstandernes Agtelse, og det vilde sikkert have staaet bedre derovre, om alle danske Embedsmænd i Sønderjylland havde optraadt med en saadan Takt som Grev Schack. Det er ikke usandsynligt, at det da vilde være lykkedes at løse den for Danmark saa skæbnesvangre Hekseknode.»

Om Grevens retsindige Optræden som Amtmand i Tønder havde de saakaldte »Klosterbrødre« et smukt Træk at fortælle.

Efter N. Neergaard: Under Junigrundloven, og Foredrag af Højskoleforstander Jac. Appel, gengivet i »Folkebladet for Svendborg Amt«, 1907, Nr. 222, og i »Fyns Tidende«, 1907, Nr. 251 — skal »Klosterpolitiken«s Forudsætninger og Krav fremstilles saa kort som muligt.

De samme stramme Regler for Styrelsen i Slesvig, som havde været nødvendige, da Oprøret var blevet kuert, opretholdtes Halvtredserne igennem. Ti Aar efter Treaarskrigens Slutning var der hverken Presse-, Forenings- eller Forsamlingsfrihed i Slesvig. Man gik til saadanne Smaaligheder som at forbyde en Almanak, fordi en Markedsfortegnelse i den havde Navnene Haderslev, Braunsvig og Rostock i Rækkefølge. Folk kunde nemlig deraf forledes til at tro, at hele Landet Syd for Kongeriget var tysk. Allerværst var det med selve Sprogordningen. I et blandedt Bælte paa 47 Sogne, hvortil ogsaa regnedes Byerne Kristiansfeld, Haderslev, Aabenraa, Sønderborg og Tønder, var den Ordning truffen, at i *Kirken* skulde Dansk og Tysk skifte ligeligt med hinanden, og de kirkelige Handlinger skulde foretages i det Sprog, som

vedkommende ønskede. I *Skolen* søgte man derimod helt og holdent at faa Dansk indført. Og om Konfirmationen blev det bestemt, at den skulde ske paa Dansk, i det man knyttede Udskrivningen af Skolen og Konfirmationen sammen. Private Skoler med tysk Undervisningssprog taaltes slet ikke. Ønskede en enkelt Familie at holde en Huslærer, fik den ikke Lov, før Huslæreren var bleven prøvet, og to eller flere Familier fik aldeles ikke Tilladelse til at holde fælles Lærer.

I Tyskland og Prøjsen rejste der sig en stærk Bevægelse mod Styrelsen i de blandede Distrikter. Prøjsens Udenrigsminister, Schleinitz, samlede hele Sagen i to Sætninger, som han lovede at skaffe Ørenlyd:

- 1) De to Nationaliteter, som mødes i Slesvig, skal have lige Ret.
- 2) Prøjsen vil ikke finde sig i, at man forsøger at indlemme Slesvig i Kongeriget.

Han henvendte sig til Rusland, Frankrig og England og fik Støtte fra alle Sider. — Den danske Regering skønnede, at den maatte tage noget Hensyn til det nys skildrede Røre, og 9. Januar 1861 udstedtes der da to Anordninger. Ved dem fik Folk i de blandede Distrikter Ret til at vælge mellem de to Sprog med Hensyn til Konfirmationshandlingen, og Privatundervisning skulde kunne finde Sted ved Lærere, som Forældrene selv kunde vælge uden at behøve at indhente forudgaaende Tilladelse hos Præsten eller nogen anden offentlig Myndighed.

Disse Indrømmelser tilfredsstillede aldeles ikke Tyskerne, og største Parten af det danske Folk mente,

at Regeringen viste sig svag og eftergivende i sin slesvigske Politik. —

Et særligt Standpunkt i Slesvigs nationale Spørgsmaal indtog »Klosterbrødrene«, som ved deres »Klosterpolitik« vilde søge at lede den danske Regering videre i det paabegyndte Spor. I Foraaret 1861 holdt de et offentligt Møde i Løgumkloster (deraf de nys nævnte Navne). »Mødet havde paa sit Program den jævne Fordring, at man skulde aflade *helt* med nogen som helst Tvang i de blandede Bælter og være villig til fra Styrelsens Side at give det Tilskud, der maatte fordres, for at de to Sprog kunde blive ligestillede og Folkene mødes under lige og retfærdige Kaar.«

Det havde været vanskeligt at faa Mødet i Stand. Man havde i »Fædrelandet« kaldt det for et forræderisk Møde, og der var bleven udbredt det Rygte, at de, der deltog i det, var udsatte for at blive dragne til Ansvar siden. Den unge Amtmand i Tønder var fordomsfri nok til at indse det sunde og retfærdige i Klosterpolitikernes Krav. Han optraadte ikke aktivt; men dog kan det siges med rette, at det var ved hans Hjælp, at en af Indbyderne, *Cornelius Appel*, fik Mødet i Stand.

Da han i henvend 27 Aar havde været Amtmand i Svendborg, udtalte han en Gang: »Et dygtigt Sogneraad eller Amtsraad kan ikke kendes derpaa, at det holder Udgifterne nede paa et lavt Trin. Jeg mener, det skal kendes paa, at det skønner, hvad der er til Sognekommunernes og Amtsraadskredsens Tarv, og at det saa ikke er bange for at sætte det i Værk. Naturligvis skal der ogsaa tages Hensyn til Kassen; men dette Hensyn maa ikke spille altfor stor en Rolle.«

Som god dansk Mand glædede han sig, naar der blev gjort Fremskridt i Landet, og den sunde Lokalpatriotisme og hans Æresfølelse som Amtmand gjorde ham ivrig for en tidssvarende Udvikling i Svendborg Amt og By. Det skal nævnes, at Amtet i hans Tid fik mange Jærnbaner og en hel Række gode Sygehuse.

Ved Grevens 25 Aars Jubilæum d. 1. Nvbr. 1892 bragte Borgmesteren i Odense, Etatsraad Koch, ham en Tak fra sydfynske Jærnbanes Repræsentantskab. Han ytrede bl. a.: »Da vi for en Del Aar siden var hernede for at forhandle om Sagen, kneb det med at faa de gode Svendborgere overbeviste om, at de vilde have Fordel af en direkte Forbindelse med Odense. Men der fandtes dog én fornuftig Svendborger, som ikke alene selv kunde indse dette, men ogsaa bringe de andre til at indse det, og det var Grev Schack.«

Brockenhuus-Schack var en Mand, som havde faaet meget at glæde sig over. Fra meget velunderrettet Side skrives der om ham: »Jeg tror, at det var hans og hans Hustrus lykkelige Samliv, der bragte det straalende Skær over dem og deres hele Optræden i Sønderjylland og bragte de Opgaver, der forelaa og stilledes til enhver af dem, til at trives og lykkes. Mange havde vistnok en Følelse deraf i Aarene 1852—64. Da han kom til Eckernførde, købte han et kønt Hus midt i Byen og havde der baade sin Bolig og sine Kontorer. Hans store Kærlighed til Blomster viste sig allerede dér, idet han indrettede det ene Vindue til et lille Drivhus, der altid var fyldt med skønne Blomster.«

I Svendborg var som bekendt »Ørkildshus« hans Bopæl. Her havde han en dejlig Have og Park; det var hans Lyst at gøre Gæster opmærksomme paa den

dejlige Udsigt ud over Byen og Sundet og at vise dem Havens Rigdom af Roser, som han alle kendte ved Navn.

I hans sidste Aar gjorde Savnet af hans Hustru et dybt Skaar i hans Lykke; men han havde jo meget at glæde sig over endda: han elskede sin Gerning, han var en velstaaende Mand, som havde let ved at følge sin Lyst til at hjælpe, hans Færd fandt Paa-skønnelse baade blandt smaa og store, og han nød med næsten barnlig Fryd al den Opmærksomhed, der vistest ham.

For Menneskers Gudsforhold er det vanskeligt at gøre Rede. De mange, mange, som i Aarenes Løb talte med Brockenhuus-Schack, véd, at til daglig Brug var hans Sprog ikke kirkelig præget. Men deraf maa man ikke drage for vidtgaende Slutninger.

Han havde, saa vidt jeg kan skønne, en vis Af-smag for al Højtidelighed, som fjerner sig meget fra det jævne og naturlige. Han syntes saaledes ikke om, at der messedes i Kirkerne.

Han var en flittig Kirkegænger, og »Frue Kirke« i Svendborg nød i høj Grad godt af hans Gavmildhed. I de senere Aar læste han meget religiøse Skrifter, f. Eks. Præsten Skovgaard-Petersens. — Sidste Gang jeg besøgte ham, det var Mandag d. 18. Juni 1906, laa der en af nævnte Forfatters Bøger paa Grevens Bord, og ved Siden af Bogen et Stykke Papir, hvorpaa der med Grevens Haand var skrevet Udtog af den. Han laante mig engang Skovg.-Petersens Bog: »Troens Betydning for den, der vil frem i Verden«. Nogen Tid, efter at jeg havde faaet den læst, kørte vi sammen til Faaborg og kom da til at tale om den. Ved denne Lejlighed ytrede han: »Jeg begriber slet ikke, at nogen kan tænke at blive salig ved egne

Gerninger. Herregud dog, selv det bedste, vi foretager os, er der noget galt ved, om ikke paa anden Maade, saa i de Tanker vi gør os om vor egen Fortræffelighed.«

Det falder tit vanskeligt for Mennesker at træde smukt tilbage fra Magt- og Æresposter, de længe har siddet inde med. Den gamle Amtmand forstod imidlertid denne svære Kunst. Baron *Wedell-Wedellsborg* har oftere, saavel offentlig som privat, udtalt sig om den Elskværdighed og Venlighed, hvormed Grev Schack mødte ham, og adskillige vil kunne vidne om den Glæde, det var for Greven at fortælle om sit gode Indtryk af sin Efterfølger.
